

Asia: VN/238/2025

Luonnos hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi elatustukilain, lapsen elatuksesta annetun lain sekä tulotietojärjestelmästä annetun lain muuttamisesta

Elatustukilaki

Ovatko elatustukilain 11–12 §:t perusteluineen selkeät?

Kyllä

Onko elatustukilain 13 a §:n sisältö perusteluineen selkeä?

Suomen Uusperheiden Liiton (Supli) näkökulmasta lapsen elatuksesta kirjattaessa, toimintavelvollisuuden kirjaaminen olisi tärkeä kirjata koskemaan molempia elatuksesta vastaavia vanhempia. Toimintavelvollisuuden puuttuessa muutosilmoitusten omaehtoinen toteutuminen saattaa kuitenkin käytännössä jäädä vähäiseksi sanktioiden puuttuessa.

Olisi myös tärkeää ohjeistaa, miten vanhemmilla on varmuudella tieto tästä velvollisuudesta. Tätä ei välttämättä ole tarpeen lakitekstiin kirjoittaa, mutta olisi tärkeää, että velvollisuudesta olisi maininta esimerkiksi hyvinvointialueen vahvistamassa päätöksessä tai sovinnossa ja velvollisuuden sisältö käytäisiin läpi sopimusta tehtäessä. Haasteena toimintavelvollisuuden tosiasiallisessa toteutumisessa on, jos toimimattomuudesta ei ole minkäänlaisia seurauksia (kuten esim. että muutos voidaan tehdä takautuvasti) ja etenkin jos tieto ei välity elatusvelvolliselle.

Onko elatustukilain 34 §:n sisältö perusteluineen selkeä?

Olosuhdemuutoksien arvioinnin tulisi koskea automaattisesti molempaa elatuksesta vastaavaa vanhempaa.

Onko elatustukilain 36 §:n sisältö perusteluineen selkeä?

Perusteluihin tulisi kirjata molempien vanhempien oikeus ilmoittaa toisen vanhemman mahdollisesta olosuhdemuutoksesta.

Laki lapsen elatuksesta

Onko lapsen elatuksesta annetun lain 8 d §:n sisältö perusteluineen selkeä?

Hv- alueiden oikeus saada molempien vanhempien elatusasioiden hoitoon liittyvät ajantasaiset tiedot on hyvä.

Onko lapsen elatuksesta annetun lain 13 a §:n sisältö perusteluineen selkeä?

On varsin kannatettavaa, että hv- alueilla olisi oikeus saada Verohallinnolta tietoja elatusavun vahvistamisen selvittämiseksi. Vanhempien elatuskyvyn arvioiminen kokonaisuutena ei välttämättä toteudu riittävästi pelkkien tulorekisteritietojen varassa.

Arviointiprosessissa tulisi aina huomioida joka tapauksessa automaattisesti molempien vanhempien mahdolliset muutokset elatuskyvyssä sekä huomioida myös muut lapsiperheille suunnatut etuudet ja tuet.

Ehdotus ei ole tulkinnallisesti yksiselitteinen ja selkeä. Lastenvalvojan rooli elatuskanteen nostamisessa edellyttäisi uusia selkeitä työtehtäväkuvauksia, tarkkaa ohjeistusta sekä varsinaisten työtehtävien uudelleen organisoitua. Jotta oikeusturva toteutuisi, myös vanhemmat tarvitsevat asiaan liittyvää ohjeistusta ja neuvontaa.

Ohjeistuksessa olisi hyvä myös avata mitä hyvinvointialueiden kanteen nostamisen oikeudella tavoitellaan. Lakitekstin sanamuodot ovat usein varsin avoimia, mutta jos halutaan tosiasiallisia muutoksia, niin se että ”on oikeus” tarkoittaa, että viranomaisella tulee olla tietoa, resurssia sekä rohkeutta tehdä asioita uudella tavalla. Mikäli ei haluta, että asia jää pelkän toteutumattoman oikeuden tasolle, niin pitää tehdä myös jotain muuta. Itse oikeuden lisäämistä kyllä kannatamme.

Onko lapsen elatuksesta annetun lain 13 b §:n sisältö perusteluineen selkeä?

Supli muistuttaa, että elatuslain lähtökohtana on turvata lapsen yksilöllinen elatuksen tarve. Säädös on kuitenkin lähinnä ohjaava, jonka vuoksi vanhempien riittävä ohjaaminen ja neuvonta korostuvat.

Selkeä velvoite hyvinvointialueella toimenpiteisiin ryhtymiseksi on kannatettava. Se, että esityksessä todetaan, että ”osana selvittämis- ja toimimisvelvollisuuttaan hyvinvointialue olisi ensisijaisesti yhteydessä elatusvelvolliseen”, on tarpeeton. Molempiin vanhempiin tulee olla yhteydessä ja se, kehen otetaan ensisijaisesti yhteyttä, tulisi olla asia, joka jää kyseisen asiaa hoitavan henkilön hoidettavaksi.

Onko lapsen elatuksesta annetun lain 17 §:n sisältö perusteluineen selkeä?

Kohdassa muut kommentit koskien esitystä.

Lapsen elatuksesta annetun lain mukaan elatusavun suuruus määritellään lapsen yksilöllisen elatuksen tarpeen perusteella, mutta vanhemmat vastaavat lapsensa elatuksesta kykynsä mukaan. Hallituksen esitykseen liittyvän palautteen ohella palautetta toivotaan myös kysymykseen siitä, tulisiko säätää vanhempien vahvemmasta velvoitteesta arvioida lapsen elatuksen tarvetta ja omaa elatuskykyään säännöllisesti, sekä, tähän liittyen, vanhemman velvollisuudesta ryhtyä toimiin elatusavun määrän tarkistamiseksi, jos tarve tarkistamiseen ilmenee. Jos kyllä, niin miten asiasta tulisi säätää?

Suplin näkökulmasta vanhempien vahvempaa velvoitetta sitoutua lapsen elatukseen tulisi lisätä sekä säädöksillä (esim. lapsilisä loppuu lapsen täyttäessä 17 v.) että erityisesti ohjeistuksilla. Kuten, ohjauksella arvioida lapsen ikäkausiin ja elämänmuutoksiin liittyvien tarpeita ja tilanteita. Vanhempien vastuun korostaminen ei riitä ilman selkeää ohjeistusta ja mahdollisia taloudellisia velvoitteita.

Elatuskyvyn ”säännöllinen” arviointi tulisi avata ja velvoittaa koskemaan molempia vanhempia. (vrt. Tapaamis- ja huoltolain lähivanhemman velvollisuus sanktion uhalla mahdollistaa lapsen tapaaminen etävanhemman kanssa, mutta samalla etävanhemmalla ei velvollisuutta toteuttaa tapaamisia.) Lisäksi tulisi arvioida lastenvalvojaresurssit vastaamaan tarvetta, mikäli arviointi tapahtuu siellä.

Säännölliseen arviointiin liittyy myös muita ongelmia, sillä vanhemmilla ei välttämättä ole tietoa siitä, mitkä tekijät vaikuttavat elatusavun suuruuteen ja millä tavalla. Monet tarvitsevat tähän joko juristin tai lastenvalvojan ohjeistusta, joten jos vanhemmilla on säännöllinen velvollisuus tarkistaa asiaa, se voi johtaa myös lisätarpeisiin lastenvalvojan tai juristin avun suuntaan. Toki asialla ei ole isompaa merkitystä, jos velvollisuuden huomiotta jättämisestä ei sanktoida tai sillä ei ole seurauksia tai siitä ei riittävästi tiedoteta.

Tulotietojärjestelmästä annettu laki

Onko tulotietojärjestelmästä annetun lain 13 §:n sisältö perusteluineen selkeä?

Kohdassa muut kommenttinne koskien esitystä.

Lausunnonantajan lausunto

Lausuntonne esityksen vaikutusarvioinneista.

Kohdassa muut kommenttinne koskien esitystä.

Onko teillä täydennettävää esityksen nykytilan kuvaukseen tai muuhun tekstiin?

Kohdassa muut kommenttinne koskien esitystä.

Muut kommenttinne koskien esitystä.

Suomen Uusperheiden Liiton näkökulmasta elatustuen väärinkäytösten sekä lapsen edun näkökulmasta ei ole perusteltua, että elatustuen uudistus keskittyisi vain elatusvelvollisen

taloudellisen tilanteen tarkastamiseen. Molempien vanhempien olosuhdemuutosten tarkastelu on lähtökohtaisesti kannatettavaa.

Eroavien vanhempien tueksi on olemassa tukikäytäntöjä. Vanhemmuussuunnitelma eroprosessin veloitteeksi sekä vanhempien yhteistyön aktivoiminen perhesovittelun ja vanhemmuuden ohjauksen avulla. Lähtökohtaisena tavoitteena on ohjeistaa molempia vanhempia vastaamaan oman elatuskyvyn mukaisesti yhteisen lapsen elatuksesta. Elatuskyvyn arviointi tulisi olla läpinäkyvää, selkeää ja ohjeistaa koskemaan molempia lapsen elatuksesta vastaavaa vanhempaa. Arvioinnin haasteena ovat jo tehdyt sekä suunnitteilla olevat leikkaukset sosiaaliturvaan ja sote-palveluihin sekä valmisteilla olevat uudistukset (kuten Yleistuki). Olisi tärkeä huomioida niistä syntyvät kerrannaisvaikutukset.

Suomen Uusperheiden Liitto edellyttää, että HVA:n ja KELA:n resurssien riittävyys tulisi huomioida ohjeistuksissa, sillä jo nykyiset pitkittynyt käsittelyajat tuottavat elatussopimuksien vahvistamisessa viivytyksiä. Suomeen olisi tärkeä luoda lapsen oikeuksiin ja perheoikeudellisiin kysymyksiin keskittyvä tuomaristo (vrt. Tanska).

Vuoroasuvan lapsen elatusavun määrittämishajon (OM 2023) arviointi sekä vuoroasumisen vaikutuksen kokonaisharkinta elatusapuun on ehdotuksessa jäänyt huomiotta. Vuoroasuvan lapsen vanhemmilla usein haasteena etuuksien ja tuen ohjautuminen nk. lähivanhemman osoitteen mukaan, joka lisää vanhempien riitelyä. Mikäli vuoroasuva lapsi voitaisiin kirjata asumaan kahteen kotiin, myös tukien ja etuuksien jakautuminen saattaisi tasata elatuksen tarvetta. Olisi myös hyödyllistä selvittää elatusavun porrastamista lapsen iän mukaan, kuten elatusavun suhteen suositellaan. Porrastaminen voisi paremmin vastata lapsen iän mukaan kasvaviin tarpeisiin.

Suomen Uusperheiden Liitto ry pitää tärkeänä, että 1) elatusta koskevat säädökset ja ohjeet ovat mahdollisimman selkeitä ja perustuvat selkeästi lapsen oikeuteen saada elatusta. 2) molemmat vanhemmat saavat sekä tukea eron jälkeiseen vanhemmuuteen että ohjeistusta elatusavusta ja elatusavusta oikeusturvan mukaisesti. 3) kumman tahansa vanhemman elatuskyvyn muutokset tulee olla peruste elatusavun uudelleen tarkastelulle. 4) ennen lain toteutumista varmistetaan lastenvalvojen resurssien, ohjeistuksen sekä tietotaidon riittävyys.

Elatuslaki muutoksen tavoitteena on kirjattu tavoite säästöihin. Suomen Uusperheiden Liitto pitää tärkeänä, ettei lain ensisijainen tehtävänä, mahdollistaa lapsen oikeus riittävään elatukseen, hukkuisi säästötavoitteiden keskellä. Lapsella on oikeus riittävään elatukseen. Väärinkäytösten ehkäisy on tärkeää, mutta ensisijaisesti lapsen oikeus elatukseen tulisi pitää mielessä ja miten tämä oikeus saataisiin toteutetusti mahdollisimman täysimääräisesti. Olen myös huolissani lastenvalvojen resursseista toteuttaa veloitteitaan. Sekä myös se, että lastenvalvojalle joutuu jonottaa pitkään voi vaarantaa lapsen elatuksen toteutumisen tai sen takia voi olla voimassa elatuslaki, koska muutosta ei päästä faktisesti tekemään.

Lausunntomenettely

Lausuntoa on pyydetty 2.6.2025 ja määräaika on 30.6.2025. Lausunntolle varattu aika on näin ollen vain neljä viikkoa ja lausumisaika keskittyy kesälomakauteen. On huolestuttavaa, jos lapsenoikeuksien näkökulmasta näin oleellinen lakiuudistus ei saa arviointiin riittävää aikaa ja huomiota.

Kyseessä oleva lakiuudistus on lapsen oikeuksien näkökulmasta keskeinen, ja edellyttää perusteellista arviointia. Jos valmisteluaikataulu estää asianmukaisen asiantuntijakuulemisen ja vaikuttavuusarvion, vaarana on, että lapsen oikeuksien toteutuminen ei saa sille kuuluvaa painoarvoa päätöksenteossa. Lisäksi lakimuutoksilla tehdään olennaisia muutoksia niin Kansaneläkelaitoksen, hyvinvointialueen kuin vanhempien velvollisuuksiin. On erityisen tärkeää selvittää, miten nämä velvollisuudet ovat mahdollista tosiasiallisesti toteuttaa sekä etenkin vanhempien osalta myös se, että he tosiasiallisesti tietävät heitä koskevat velvollisuudet.

Kirsi Heikinheimo

Suomen Uusperheiden Liitto toiminnanjohtaja, väitöskirjatutkija

Saara Ylisaukko-oja

Suomen Uusperheiden Liitto hallituksen jäsen, juristi

Heikinheimo Kirsi
Suomen Uusperheiden Liitto ry